

Tematsko-idejni svjetovi Tomićeve Melite

Banko, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:210417>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-02**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

MARTINA BANKO

TEMATSKO-IDEJNI SVJETOVI TOMIĆEVE *MELITE*

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

MARTINA BANKO

TEMATSKO-IDEJNI SVJETOVI TOMIĆEVE *MELITE*

Završni rad

JMBAG: 0269080167, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost – Talijanski jezik i književnost

Predmet: Hrvatska književnost romantizma i realizma

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentor: Doc. dr. sc. Daniel Mikulaco

Sumentorica: dr. sc. Dubravka Dulibić-Paljar, v. pred.

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Martina Banko, ovime izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio seminarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, rujan 2019. godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Martina Banko dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Tematsko-idejni svjetovi Tomičeve Melite“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan 2019. godine

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RAZDOBLJE REALIZMA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI	2
3. KNJIŽEVNIK U SJENI	4
3.1. Šenoin utjecaj na Tomičevo stvaralaštvo	4
3.2. Iz sjene na svjetlo pozornice	5
4. MELITA KAO DIO HRVATSKE POVIJESTI	9
4.1. <i>Melita</i> u vremenu i prostoru.....	9
4. 2. Put do Melitina ludila	10
5. MELITIN ODNOS S LIKOVIMA U ROMANU.....	11
5.1. Faktori u Melitinu odrastanju	13
5.2. Profil Melitina oca.....	13
5.3. Profil Melitine majke	15
6. MELITA KAO FATALNA ŽENA	17
6.1. Melita i Alfred	17
6.2. Melita i Branimir	19
6.3. Melita i general Zelenkay	20
7. MELITINO LUDILO.....	22
7.1. Melitino stanje prije rođenja djeteta	22
7.2. Nakon rođenja djeteta	23
8. ZAKLJUČAK.....	26
9. LITERATURA	27
10. SAŽETAK	28
11. ABSTRACT	29

1. UVOD

U ovome radu obrađuje se tematsko-idejni svijet u romanu *Melita* hrvatskoga književnika Josipa Eugena Tomića. Iako je u hrvatsku književnost ušao čak tri stoljeća ranije, roman se u doba realizma znatno promijenio. Uzvišene teme počeli su zamjenjivati realistički opisi života s ciljem ukazivanja na nepogodno stanje u kojemu se nalazilo društvo toga vremena. Hrvatski je realizam započeo August Šenoa, a Tomić je naslijedio njegove ideje ističući se uglavnom dramama, iako se okušao u svim književnim rodovima. Najpoznatije njegovo djelo je *Melita* s kojim je doživio veliku popularnost, a u svoje je vrijeme bio najčitaniji hrvatski autor. Tek je nakon svoje smrti bio izložen kritikama, uglavnom zbog svoga direktnog suprotstavljanja aristokraciji. Tomić je svojim djelom pokušao modernizirati roman, a tematiziranjem žene koju je obuzelo ludilo aludirao je na društveni nered u rodnoj zemlji koji je želio iskorijeniti.

Nakon uvoda u hrvatski realizam i stvaralaštvo Tomića kao jednoga od najvažnijih realističkih pisaca Hrvatske, ovaj se završni rad usredotočuje na glavna obilježja Melitina lika koji se u skladu s opsežnom i relevantnom kritičkom literaturom o Tomićevu djelu, iscrpno opisuju i obrazlažu. Zaključak rada donosi svojevrсну sintezu svega navedenoga kao i pokušaj da se djelo što preciznije postavi u kontekst svoga vremena.

2. RAZDOBLJE REALIZMA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Klasicizam nije imao dovoljno materijala da bi se mogao oduprijeti prodoru romantičarskih ideja na područje književnosti, a tek realisti uspjeli su spriječiti njihovu pojavu u umjetničkim ostvarenjima koja su uslijedila. Realizam se u djelima hrvatske književnosti javljao u fragmentima sve do dolaska Augusta Šenoa na književnu scenu kada ovaj književni pravac doživljava znatan procvat. Zauzevši pijedestal u književnosti hrvatskoga realizma, Šenoa je svojim programskim člankom *Naša književnost* pozvao na okretanje od njemačkih prema francuskim autorima, naglašavajući važnost djelovanja književnosti na svakodnevnicu u kojoj nastaje. Na nju se, isticao je, može djelovati samo realističnim opisima života i ljudi jednoga vremena (Šicel 2000: 5). Protivio se načinu života koji su vodili romantičari, a samim time i načinu pisanja romantičarskih umjetnika, izričito se suprotstavljajući staleškoj podjeli društva. Sukladno tome, smatrao je da ignoriranje pravih tema ne priliči književnosti, jer ona ne bi trebala sklapati oči pred problemima maloga čovjeka kao što je do tada imala naviku raditi. (Pavlović; 2000:278) Baš suprotno, zadatak književnosti je da riječima predstavi stvarnost jednoga razdoblja, a to neće učiniti podilaženjem aristokraciji, već isticanjem niskostaležnih misli koje se skrivaju među individuama utišane gomile. Kada bi se o problemima počelo govoriti naglas, njihovo rješavanje bilo bi prioritnije.

Kad je riječ o realizmu općenito, Živančević (1975:221) ističe dio romana *Germinie Lacerteux* braće Goncourt gdje su jednostavno objašnjene ideje kojima su se vodili realisti:

Živeći u devetnaestom stoljeću, u doba općeg prava glasa, demokracije i liberalizma, zapitali smo se nemaju li oni koji nazivaju 'nižim staležima' prava na Roman; mora li taj svijet, pritisnut jednim drugim svijetom, narod, ostati pogođen književnim interdiktom i prezirom pisaca koji su dosad šutjeli o duši i o srcu što ih on, možda, ima. Upitali smo se ima li za pisca i za čitatelja, u ovo naše doba jednakosti, još uvijek nedostojnih staleža, odviše prostačkih nevolja, odviše nepristojnih drama, katastrofa u kojih je užas premalo plemenit. Bili smo radi saznati je li zauvijek umrla tragedija, taj konvencionalni oblik jedne zaboravljene književnosti i jednog nestalog društva: hoće li u zemlji bez zatvorenih kasta i bez zakonite aristokracije, jadi skromnih i siromašnih ljudi izazvati isto zanimanje, uzbuđenje i sućut kao i jadi velikih i bogatih; jednom riječju, hoće li suze nižih natjerati na isti plač kao i suze viših.

Međutim, i sam se Šenoa vrlo brzo morao pomiriti sa činjenicom da društvo još nije spremno suočiti se s ovako objektivno sagledanom i subjektivno ispriповijedanom realnošću te da vlast neće samo tako dopustiti prijetnje svojoj komociji. Zbog toga je i on, poput svih ostalih autora toga vremena, svoju naklonost prema klasicizmu smirio unošenjem elemenata utilitarizma u roman, pa je on postao idealizirana slika pravoga realnog života (Nemec 2000: 728).

3. KNJIŽEVNIK U SJENI

Josip Eugen Tomić rođen je u Požegi 18. listopada 1843. godine. Poznat je kao pripovjedač, dramatičar, libretist i prevoditelj. U hrvatsku je književnost ušao 60-ih godina 19. stoljeća kada mu je objavljena pjesma pod nazivom *Tuga za mladošću* u časopisu *Vijenac*. Nastavivši Šenoinim stopama dramaturga borio se za prava "maloga čovjeka" i pratio je ideologiju francuskih realista. Matanović (1997: 273) govori kako je Kranjčević bio u pravu kada je 1900. godine zapisao:

Proći će godine, mijenjat će se: promijenit će se pravci u književnosti, nu neće proći jedno. Neće proći to, da se generacijama ne bi mrštilo i tuštilo nad glavama.---Koliko je providnosti u tome, da su se baš za najkritičnijih historijskih poglavlja rađali pisci ko Šenoa, ko Tomić?

3.1. Šenoin utjecaj na Tomićevo stvaralaštvo

Joza Ivakić, u svome predavanju održanome 18. listopada 1918. godine, prilikom 75. godišnjice Tomićeva rođenja, o Šenoinu utjecaju rekao je i sljedeće:

kao pisac historijskih romana ugledao na Augusta Šenou koji je na njega mnogo utjecao. Taj je utjecaj bio toliko jak, da je Tomić posve radio u duhu Šenoinu držeći se njegovih ustaljenih shema. Šenoa je bio načinio i izdjelao stalan kalup historijskoga romana i to je bio nepogrešiv uzor (prema: Matanović 1997: 269).

Sličnosti između Šenoina i Tomićeva djela bile su prema tome brojne, a jedan od razloga tome, bio je i taj što su živjeli u istome razdoblju. Obojica su bili zaokupljeni idejno povezanim usmjerenjima koja su pretočili u književne tekstove. Bili su urednici u časopisima, studirali su pravo i radili u državnim službama. U kazalištima su obnašali funkcije članova kazališnoga odbora, bili su dramaturzi, prevodili su drame i libreta te su se bavili kazališnom kritikom. Zbog toga ne čudi što je baš Tomić dovršio Šenoin roman

Kletva. Bliskost između ovih dvojice umjetnika bila je toliko izražena da je „gotovo nemoguće analizirati Tomića bez pozivanja na Šenou, ali isto tako i Šenou bez konstatiranja da će njegov put nastaviti Tomić“ (Matanović 1997: 270). Šenoa je ocjenjivao rad svoga sljedbenika, ponajviše njegove komedije, a Tomić je bio taj koji je povodom Šenoine smrti napisao nekrolog u *Vijencu*: „Uvijek će biti dužnost historiku hrvatskomu, da pozna osim vrela i naučnih istraživanja i historijske romane Augusta Šenoe“ (Matanović 1997: 270).

3.2. Iz sjene na svjetlo pozornice

Tomić je u književnost ušao pjesmama, a njegova prva i jedina zbirka objavljena je 1965. godine pod nazivom *Lenjinka*. Vrlo brzo ostao je bez inspiracije pa se, naslijedivši Šenou, okušava u dramama. Godine 1873. premijerno se izvodi njegova komedija *Bračne ponude*, a i *Novi red* i *Gospodin tutor* su u doba objavljivanja doživjeli mnogobrojne pohvale. Kritika je najboljim Tomićevim dramskim tekstom proglasila *Novi red*. Osim dramama, popularnost je stekao uz donošenje pomalo egzotičnih tema, povijesnim romanima *Zmaj od Bosne*, *Kapitanova kći*, *Emin-agina ljuba* te *Udovica*. (Šicel; 1997:83) U taj tematski krug uklapa se i dopuna Šenoina nedovršena romana *Kletva*. No ipak, najveći je umjetnički domet ostvario realističkim društvenim romanom *Melita* napisanim 1899. godine, kojim problematizira suvremene teme vremena u kojemu plemstvo gubi moć izjednačujući se s građanskim slojem kojemu utjecaj raste. Uz to, Tomić je autor mnogobrojnih etnografskih, filoloških i socioloških članaka te eseja, rasprava, studija i feljtona, pa čak i jednoga stručnog udžbenika za gospodarske škole, a puno je tekstova i preveo (Vlašić; 2018:58). On je autor iz razdoblja protorealizma i realizma koji se okušao u svim književnim vrstama i zbog toga mu pripada posebno mjesto u hrvatskoj književnosti. Ono što su mu čitatelji zamjerali bila je stalnost u djelima (bliskost likova, slične formule u zapletima i raspletima priča, ponavljanje opisa) i spominjali su ga, kako i sam Tomić kaže reagirajući na tekst Milana Marjanovića, „samo mimogred“, u jednome su se i njegovi simpatizeri i o

ni koji ga nisu baš voljeli ipak mogli složiti: „Tomićevi tekstovi brzo su prihvaćeni od strane čitalačke publike, oni su ih zabavljali, a Tomić je vjerojatno bio najčitaniji pisac svoga vremena“ (Matanović 1997: 273).

Često je kroz povijest bio zaboravljan i stavljan na sporedno mjesto, kako od strane čitatelja, tako i od strane kritičara, uglavnom zbog toga što je stvarao i živio u Šenoinoj sjeni. Međutim, Tomića kao autora potvrđuju njegovi tekstovi kao što su djela *Slavonija nekada i sada* (1885.) i *Sačuvajmo pučku tekstilnu industriju* (1905.) (Nemec 2000: 728), a najbolji primjer novoga građanskog pogleda kojim osvježava književnost svoga vremena vidljiv je u komentaru bogatoga i vrijednoga plebejca Branimira Rudnića za kojega se Melita u istoimenome Tomićevom djelu odlučuje udati, a u kojemu se otkrivaju misli samoga autora:

Imanje je, mislio je on, lijepo, u jednom komadu, zemljište dobro, položaj najzgodniji, a ipak dobro ne nosi svom gospodaru, ni trećinu onoga što bi u razumnim rukama kadro bilo nositi. I nije moglo da bude drugačije. Sve se zapašta, sve se prepušta prirodi i milosti Božjoj, a nadzora i skrbi ni za lijek. Gdje bi onda u takvim prilikama što uspijevalo (Matanović 1997: 265).

Tomić se protivio feudalizmu, a brojni su književno kritički i književnopovijesni tekstovi napisani o naslijeđu koje je ostavio hrvatskoj književnosti. Njegovo je djelo opisano i u monografskim studijama, prvo u Štamparovoj, a pedeset godina poslije i u Kaloderinoj pod nazivom *Književnik u sjeni*. Danas možemo zaključiti kako je veliki uspjeh doživio u doba svoga stvaralaštva dok je bio u mogućnosti pratiti izjave književnih kritičara o svojim djelima, ali ubrzo nakon smrti postao je predmetom kritičarskih osporavanja i povijesnoga marginaliziranja. Nerijetko je opisivao kao poltron aristokracije, birokratski karijerist te idealizator feudalnoga društva. Proglašavajući takvu kritiku preoštrom, u krajnjoj liniji i nepravednom, Miroslav Šicel je, tvrdi Matanović (1997: 272-273), pripremajući Tomićevo djelo za ediciju *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, naglasio da su se vraćanjem u prijašnja stoljeća pisci „neminovno morali susretati s činjenicom da su nosioci obrane hrvatstva od presizanja – i njemačkih, mađarskih, i turskih, istina, na klasnoj osnovi, ali koja je uključivala automatski i nacionalni moment – bili upravo

feudalci“. U današnje vrijeme kada su utjecaj, moć i novac jedni od glavnih faktora uspjeha, a oni koji ih nemaju su uglavnom potlačeni, današnji čitatelji Tomićevih djela mogli bi ga jednako shvatiti i u njemu se pronaći kao i čitatelji onoga vremena. Njegovi povijesni blokovi, poput onoga o slavonskome čuvanju granice i čuvanju oba njezina toka, ne samo da su progovarali o tadašnjici, već su i naslućivali istu ili uvelike sličnu budućnost. (Matanović 1997: 273-274).

Tomić je umro kao banski savjetnik 13. srpnja 1906. godine u Zagrebu. Za svoga je života uspio doživjeti sve što jedan književnik može doživjeti, od velikih priznanja do potpunih negacija i kritika te skeptičnih slijeganja ramenima i govorenja da su mu djela pisanja čovjeka koji samo poznaje zanat, ali ne i nauku. Do danas je Tomić nekoliko puta bio središte autoritativne kritike, a *Melita* je doživjela čak i Krležino priznanje. Živančević (1975) posebno ističu tvrdnje Milana Ogrizovića koji govori kako Tomićeva djela ne podnose suvremene kritike. Nigdje nam nije dao sebe. Nadalje, Ogrizović govori kako Tomić daje od sebe samo jednu boju iz spektra šarolikih osobina svoga karaktera, ali više od onoga što on želi ne saznajemo. Isto tako, naglašava kako nije bio za filozofiranje već je pisao s ciljem da zabavi ili da zainteresira čitatelja. U tome je bio profesionalac, a zbog toga njegove knjige čitatelji teško ispuštaju iz ruku prije nego završe s njihovim čitanjem. „Bio je, ukratko, pisac koji nije pisao dobro“, ali nesumnjivo je da je pisao „privlačno, plijenio je publiku, a to je bilo najvažnije“ (Živančević 1975: 363).

4. MELITA KAO DIO HRVATSKE POVIJESTI

Ovaj roman u dva dijela prati put od Melitina djevojaštva do njezina sloma oko kojega se priča i gradi, a uz njezin moralni i duševni kolaps govori se i o drugim karakterima te o Melitinome odnosu sa svakime od njih (sinom Arturom, ocem Orfejom i djevojkom Elzom, brakom koji Ljubica i Alfred sklapaju, Zelenkayem i sklapanjem predbračnoga ugovora prije vjenčanja) (Matanović 1997: 266).

Nakon dobivenih smjernica u prvome dijelu romana, drugi dio *Melite* posvetio se detaljnijoj obradi ugrubo najavljenih događaja, a započinje Melitinim početkom suživota s novim mužem na njegovome imanju. Melita ondje nije bila sretna, pa se unatoč vjenčanju i rođenju sina udaljila od svoga muža i usmjerila misli prema drugačijim pogledima od onih koje je do tada imala u životu, zbog čega na kraju doživljava psihički i fizički slom. Za nju „psihijatri izjaviše da je njezino stanje neizlječivo“ (Matanović, 1997:266).

Uz priču o ženi koja proživljava i osobnu i kolektivnu nesreću, u roman je ucrtno i nekoliko trenutaka u kojima se govori o prošlosti likova (ocu grofice Ane, priča o mladosti grofa Orfea, priča o životu Branimirova oca). Naime, u *Meliti* se nalazi puno više analeptičkih epizoda nego što ih je bilo u strukturama Tomićevih romana koji su prethodili posljednjoj mu *Meliti* (Matanović 1997: 266-267).

4.1. *Melita* u vremenu i prostoru

Unatoč tome što se Tomić prilikom pisanja svojih povijesnih romana koristio dokumentarnom građom, a što se i može uočiti u umiješanosti ostataka povijesti i romantizma u djela, u *Meliti* je vidljivo da je povijest jednoga vremena zamijenila autorova svakodnevnica. Zapravo, radi se o romanu o vremenu u kojemu plemstvo, još uvijek donekle imućno, ali nenaviknuto na rad, svakodnevno slabi u odnosu na sve jači građanski sloj. Stanje raspada s kojim se u djelu suočava lik Melite prefiguracija je onoga što se mora dogoditi s aristokratskom vlašću u Hrvatskoj, a obitelj grofa Orfeja Armana

koju uz njega čine grofica Ana, sin Artur i kći Melita prikaz su vremena i s njihovim se primjerom može poistovjetiti većina tadašnjih grofovskih obitelji. Kalogjera ističe riječi Miroslava Šicela koji *Melitu* naziva romanom jedne žene te istovremeno jednoga društva u sukobu, zapravo, sintezom individualnoga i općega u recipročnome djelovanju (1989:82), a zbog toga, kako napominje Matanović, u djelu vrlo često spominju mjesta ili aktivnosti koje su bile aktualne u onovremenoj Hrvatskoj. (Matanović 1997: 267).

4. 2. Put do Melitina ludila

Nakon što je saznala da se njezina prva ljubav Alfred ženi za drugu djevojku, Melita doživljava emocionalni krah nakon kojega odlučuje da nikome neće pokloniti svoje srce, već da će se fokusirati samo na vlastiti interes.

Kako bi spasila sebe, a potom i svoje roditelje te neodgovornoga brata od potpunoga materijalnog sloma i nakon nesretne ljubavi s Alfredom, ona se udaje za imućnoga Branimira. Prvi dio romana završava Melitinim i Branimirovim vjenčanjem, tj. prikazom Branimirova oca koji svojim mislima upozorava na smjer nastavka priče:

Sjednuvši u pripravne karuce, uzdahnu duboko. Crna slutnja obavila mu dušu, a neki nutarnji glas govorio mu da će taj brak biti izvorom nesreće njegovu sinu (Matanović 1997: 266).

Vjenčanje iz interesa moralo je završiti nesretno, pa nakon rođenja sina, Melita potpuno gubi interes za muža i dijete da bi joj se na kraju ustanovila i psihička bolest. Ponovno se počinje viđati sa svojom prvom ljubavi Alfredom, ostavlja muža, a kada su razotkriveni i ljubavnik ju ostavlja te se vraća svojoj ženi. Melita putuje izgubljena i sama, pa se odlučuje udati za generala Zelenkaja. Nedugo nakon toga doživljava potpuni slom zbog čega biva zatvorena u ludnici

5. MELITIN ODNOS S LIKOVIMA U ROMANU

Nezaobilazno je to da je glavna protagonistkinja svojom zlobom, hirovitošću i nepredvidivim reakcijama izazvala većinu zbivanja. Piščevo skidanje maske pohotnoj Meliti u samome početku romana stvara negativan odnos čitatelja prema protagonistici, što uvjetuje preuranjeno i neopravdano stvaranje predrasuda. U svojem stvaralaštvu Tomić je ženske likove uglavnom uvodio u djela na dva načina. Vidljiva je razlika između ženskih likova u njegovome ranijem te glavnih likova u njegovome kasnijem stvaralaštvu, a ona se najviše manifestira u opisima. Dok je na počecima svoje književne karijere Tomić žene uglavnom opisivao ističući njihovu duhovnu blagost i ljepotu fizičkoga izgleda, u drugoj je polovici svoga stvaralaštva takve opise zamijenio prikazivanjem kontrastnih liknosti, pa su ženski likovi oni likovi kojima dominira zlo, zavist, podmuklost, licemjerje. Nekima čak dodaje i sotonske osobine (Kalogjera 1989: 81-82). Nadalje, Tomić Meliti kao liku daje i određenu dozu tajanstvenosti:

Kontesa bješe već prevalila dvadesetu godinu, a bijaše na glasu kao ljepota svoje vrsti. Povisoka je uzrasta, vitka, ali ipak jedra. Kosa joj je crnozagasita, pa se ispod nje tim više ističe crnjomanjasto - bijelo lice, finih, ali energičnih crta koje odavaju jaku, neslomljivu volju. Taj izraz lica uvećava njezino visoko čelo preko koga se je ispod crnih vlasi do lijeve obrve pružala tanka, zelenkasta žilica koja joj u časovima jake duševne uzbuđenosti čudno zatreperi. Njezine oči, velike crne oči, pune žara i sile, zastirale su duge, crne trepavice. Rijetko kada otvorila bi mlada grofica širom te žarke, neodoljive oči; činila bi to samo u odsutnim trenucima kada je trebalo da njezina volja pošto – poto pobijedi (Tomić 1970: 208).

Tajanstvenošću autor onemogućava čitatelju mirno zaustavljanje čitanja, već ga potiče na to da sazna što će se u nastavku dogoditi. Međutim, kada govorimo o Melitinu odnosu s drugim likovima u djelu, ne možemo potvrditi da su ti likovi uživali u njezinu društvu s jednakim entuzijazmom kao što čitatelji koji su čitali Tomićev roman. Oni su u djelu bili važni samo kako bi se izgradila radnja u kojoj se ona razvila u personu u koju se

razvila i kakvome ju je autor zamislio. Agresivnim nametanjem vlastite snage vrlo je lako došla u prvi plan radnje (Kalogjera 1989: 84), a iako se u nekim trenucima čini kao da ima savjest, poput trenutka u kojemu se odlučuje udati za Branimira zbog neimaštine nje i njezine obitelji, ne smijemo zaboraviti da ona to radi na prvome mjestu zbog sebe. Svjesna financijskoga raspada koji prijeti njezinoj obitelji, a vođena svojom hladnom i proračunatom naravi, ima namjeru spasiti sebe i obitelj udajom za imućnoga supruga. Ona time ne pristaje na velikodušan čin vjerne kćeri koja se želi žrtvovati za spas vlastite obitelji, već ima namjeru osigurati u prvome redu sebe, pa tek onda ostale s onime što ostane. Njoj jednostavno na leži ljubav ni u jednome odnosu, pa tako ni u onome prema vlastitome djetetu (Kalogjera 1989: 84-85):

Ali pogledaj ga bar reče Ela ne popuštajući apatiji svoje prijateljice. Vidiš kako je milo, kako bistro gleda...te lijepe modre oči. Melita kao preko mrtvila srca svrne pogled na dijete i brzo ga opet skine s njega... Otac.. puki otac, dosta sam vidjela (Tomić 1970: 391).

Usklikom „Melita sam i ništa drugo“ (Tomić 1970: 396) autor kao da nam je htio predstaviti lik jednoga neukrotivog temperamenta, jedne antipatične, impulzivne, nepredvidljive ličnosti kojoj je cilj da omami čitatelja navodeći ga na nastavak čitanja. Lik je kojog se većina stvari zamjera, ali je isto tako i izvanredno i kvalitetno obrađena u djelu. Uvodeći druge likove u djelo koji nalikuju Melitinu karakteru, autor nas gradacijski uvodi u bit Melitina karaktera. Tako se pojavljuje i Markiza Savignon, a njome nam Tomić želi predstaviti svoj stav o nekonvencionalnome plemstvu. Zatim, javlja se kontrastni prikaz odnosa između grofice Alice i Melite čime se pojačavaju Melitine negativnosti. Kada bi se nalazila u društvu drugih žena, imala je dominirajuću ulogu:

U ženskom društvu, među svojim vršnjakinjama, bijaše Melita gospodujuće lice. Sve su osjećale premoć njezina duha i neobične sile u saobraćaju kojom je po svojoj volji privlačila i odbijala osobe. Mladim djevojkama bila je gotovo čast ako su mogle biti u njezinu krugu, a osobito ako se je ona s njima zabavljala. Mlađi muškarci osjećali su sličnu zavisnost od Melitina

bića u kom bijaše doista nešto tajanstvena i čarobna što je čovjeka kadro obmanuti i potčiniti (Tomić 1970: 261-262).

Tu je i lik Ele, Melitine prijateljice koju autor uvodi u djelo s ciljem osuvremenjavanja romana. Naime, u njoj su se prepoznavale mlade žene nove generacije kojima nije bilo teško prikloniti se idealima novoga doba. Tako je Elino ponašanje i opisano, sportski je tip, vječno na biciklu, nedefinirane seksualne predanosti, društvena žena (Kalogjera 1989: 86-87). Uz takve opise likova i mnoštvo manje ili više relevantnih događaja, možemo reći da se ovdje stapaju osjećajni i doživljajni svijet, a ostvaruju se u liku Melite, žene kojoj se pripisuje pokušaj modernizacije hrvatskoga romana i još jedan prodor suvremenih tema u književnost.

5.1. Faktori u Melitinu odrastanju

Melita je imala svega godinu dana kada se s roditeljima Orfejom i Anom vratila u Delidvor nakon što joj je otac izgubio novac i prodao imanje. Kada je već porasla, poslana je u Budimpeštu u isti zavod „engleskih gospodična“ u kojemu je bila i njezina majka. Bila je vrlo rastrošna. Posjećivala je plesove, predstave i kućne zabave finijega društva iz Zagreba na kojima je uvijek vodila glavnu riječ, osobito među ženama koje je smatrala svojom konkurencijom. Bila je velika egoistkinja, a svoje interese stavljala je ispred svih drugih.

5.2. Profil Melitina oca

Nakon upoznavanja s profilom Melitina oca, grofa Orfeja Armana, možemo reći kako jabuka ne pada daleko od stabla. Naime, grof Armano prikazan je kao čovjek ostavljen od strane oca kad je bio dijete koji je navikao živjeti slobodno i raskalašeno te vječno u novčanoj oskudici koju je pokušao riješiti bogatim brakom. Nije mislio ni na ženu ni djecu, već je svoje vrijeme poklanjao lijepim, atraktivnim i zavodljivim ženama „bio je

lakouman i brzoplet, a čitav mu se život vrtio oko uživanja u raznim hedonizmima“ (Kalogjera 1989: 83). Bio je lakouman poput mladića. Zanimale su ga karte i utrke, a tako je zarađivao novac kada im je trebao:

Karte i ljubovanja, usprkos ljepoti i mladosti svoje žene, gutala su silne novce, te je grof i opet pao u dugove. Sada je to dakako išlo sve na račun imutka grofičina (Tomić 1970: 213).

Kada je izgubio sav novac, doživio je katarzu i dobio je ozbiljnu volju da živi drugim životom. U njemu se probudio obiteljski ponos i odlučio je postati obiteljski čovjek, kada je poslije Melite dobio sina Artura, tek tada je bio sretan i spokojan. Više je cijenio svoga sina zbog toga što je jedino sin taj koji može nastaviti obiteljsku lozu. Ubrzo nakon donošenja čvrstih odluka i obećanja o tome da će se promijeniti, vratio se starome načinu života:

Sve je to grof želio i htio, ali volja bijaše u njega slaba. Bilo ga je lako pridobiti i ugrijati za lijepe i plemenite stvari, ali njegov zanos brzo bi jenjao i nestalo ga. Tako je bilo i s njegovim odluka o budućem treznijem životu (Tomić 1970: 213).

Pokušao se baviti svakakvim poslovima, ali ništa mu nije išlo od ruke. Samo je gubio novac čime je dovodio obitelj na ivicu propadanja. Nakon Arturova završetka vojne akademije i odlaska djece od kuće, Orfej se ponovno vratio starim navikama trošenja novca koji ne posjeduje. Melita je od njega naslijedila želju za lagodnim životom, punim tjelesnih zadovoljstava i rasonode. To je s grofove strane uzrokovalo veliku propast obitelji, pa su po prvi puta osjetili pravu oskudicu i kakav je život ljudi koji imaju novčane probleme.

Otac, sin i kći bili su vrlo rastrošni. Jedino majka nije zahtijevala ništa osim toga da živi na svome imanju.

5.3. Profil Melitine majke

Melitina majka, grofica Ana, nije dopuštala da se ružno govori o njezinu mužu Orfeju, ali ni o Meliti. Njezin odgoj i briga o njoj bili su doista zanemareni zbog toga što su joj roditelji umrli kad je imala samo šesnaest godina:

Bijaše to nježna, fina, upravo aristokratska pojava koja je mlade kavalire, njezine poklonike, neodoljivim čarom zanosila (Tomić 1970: 211).

Ona je mogla birati i to je činila. Bila je prije svega dama, lijepa, bogata i ugledna roda. Jedina je koja je razmišljala racionalno zbog toga što je bila svjesna onoga što joj se događa te koje su posljedice rastrošnoga i nemarnoga ponašanja prema imetku. Bila je uvjerenjena da će njihova obitelj propasti i da je to kletva koja stiže njihove potomke.

Više je voljela svoga sina nego kći, a kada je od Ljubičine majke čula da se njena Melita dopisuje s generalom i da se o njoj ružno govori po Zagorju, malo je reći da je bila potresena. Opovrgavala je sve što se o njoj govori jer se s time nije mogla nikako pomiriti:

Nije se slagala s time da Branimir zaprosi Melitu i da se ožene. „Ona bijaše po svom osjećaju velikašica najčistije vrsti, koja nije pojmiti mogla da Melita, njezin ponos, koju se s istim duhom uzgojila, pođe za muža koji je doduše vanredno bogat, ali tako nisko ispod njezina društvena položaja (Tomić 1970: 318).

Bila je uvjerenjena u to da je Melita pristala na udaju za Branimira samo kako bi ih spasila od financijske propasti pa se nikako nije mogla pomiriti s tim brakom. Jednostavno je znala da je to još jedan u nizu Melitinih hirova zbog kojih će se kasnije kajati i sigurna je u to da ga Melita ne voli. Ona zna da to radi iz koristi kako bi osigurala vlastiti život:

Dijete moje, taj brak bio bi tvoja nesreća... ja, ja ga ne mogu nikako odobriti!
(Tomić 1970: 321).

Na kraju joj je ipak taj brak odobrila, sluteći duboko u sebi koliko je to pogrešno. Melita nije stigla s puta na vrijeme da vidi majku dok je još živa. Kad je došla već je preminula.

Maman! Zar me ne poznaš? Ja sam tu, tvoja Meli! – vikala je kroz plač nevoljna kćerka, ali uzalud! Mjesto odgovora grofica duboko uzdahnu i rastade se sa životom (Tomić 1970: 430).

6. MELITA KAO FATALNA ŽENA

6.1. Melita i Alfred

Melita i Alfred bili su zaljubljeni jedno u drugo, ali nakon njegova povratka, ona saznaje da se ženi drugom ženom zbog čega njezina oduševljenost Alfredom polako prestaje. On je htio oženiti Melitu, međutim, vidjevši spis koji govori kako Melita nije dobra žena i da bi zbog nje mogao nastradati, on odustaje:

Njihova ljubav jest ljubav dvaju siromaha koju im je udes poslao samo da još uveća njihovu nevolju. No on bi i stradao njoj za volju, samo kad bi znao da ga ona iskreno ljubi i da će mu biti vjerna, odana žena. Ali onaj list! U kako je ružnom svjetlu prikazuje. Ako je to zbilja istina, onda u nje ne može biti iskre prave ljubavi (Tomić 1970: 229).

Ipak, njegovo srce prvenstveno pripada Meliti, a zbog toga vodi borbu između vlastitoga srca i razuma:

Kriv sam, da, kriv sam! (..) Ali što traže od mene?... Da je zaboravim!... Pa hoću, ali ne tako brzo, ne preko noći... Ona je već uhvatila korijen u mom srcu... Kušam li ga iščupati, povučem li, boli me... Čini mi se kao da mi se srce dere i krvari... Mislio sam da ću lako podnijeti susretaj s njom, ali nije mi bilo lako... Nisam kadar da se otresem njezine vlasti nada mnom kada mi je ona blizu, kada je gledam i slušam... Zato ću je bježati, kloniti se je, pa će s vremenom izbljedjeti njezina slika u mom srcu, a njezin glas izgubiti za me sirensku moć (Tomić 1970: 240).

Melita je bila ljuta zbog toga što se Alfred odlučio oženiti Ljubicom bez ikakva upozorenja, unatoč tome što su se njih dvoje planirali vjenčati. Osjećala je veliku gorčinu i ljutnju:

Razmišljajući tako, osjeti veliku bol u duši svojoj. Počelo je nešto sapinjati u grudima i u grlu, a u licu nastala trzavica. Već su joj se i oči zalile suzama i bilo joj je da zajeca (Tomić 1970:241).

Međutim, brzo je došla k sebi energično se uvjerivši da joj se Alfred ne sviđa i da ne pati za njim. U njezinome monologu saznajemo kako se njoj zapravo ne bi svidio miran i obiteljski život s Alfredom jer ona želi svijet, i samo svijet. To naravno, zahtijeva slobodu, dok ljubav u ponudi ima samo, kako ističe, ropstvo:

Ona će da bude slobodna, živjet će po svojoj volji, bez stege, i puštati maha svojim željama, zanimat će se živo za svijet i njihov život, a pobrinut će se da se i svijet za nju zanima. Biti gospodaricom svoje volje i svojih djela, to bijaše meta njezinih želja koju je mislila naći u svom budućem braku. Ali treba za to naći muža prilagodljiva koji će podnositi da mu žena živi ispod njegove vlasti, na svoju ruku. I taj će se naći! Ne bude li iz početka takav, ona će ga već učiniti mekšim i sebi podložnim. Pa ako joj to ipak ne bi pošlo za rukom – ona će se s njim rastati, na kraće ili duže vrijeme, pa makar i zauvijek... što zato? Tko da u sadanjem vijeku još mari za predsude o braku? Osobna je sloboda idol komu se ona jedinomu klanja (Tomić 1970: 242).

Ovaj nam je dio pokazatelj toga da su joj događaji s Alfredom ostavili slomljeno srce, što ju je preobrazilo u ženu koja će postupati onako kako ona to želi ili nikako drugačije. Ako joj netko predstavlja prepreku, ona će ga zaobići. Odjednom postaje druga osoba:

Njezin duh letio je slobodan, raširenih krila u vedrom, sjajnom zraku razbludne mašte, a u tom letu nosili ga sve više raskošni, opojni osjećaji. Meliti se činilo da joj se smiješi praskozorje novoga života u koji je nakanila zaći, prosta od svih predrasuda i stega običnoga ljudskoga društva (Tomić 1970: 242-243).

Nakon nekoga je vremena Meliti uručeno pismo u kojemu se nalazi obavijest o tome da su se Alfred i Ljubica oženili:

Melita, preletjevši očima objavnicu, osjeti da ju je nešto zavezalo na dnu srca. Premda se je htjela pokazati ravnodušnom, nije mogla. Probljedjela je u licu i dršćućom rukom vratila parte grofici. Začudo! Ona je znala da se to vjenčanje doskora obaviti mora i da je neotklonivo, pa ju je ipak ta očekivana i predviđena vijest tako potresla (Tomić 1970: 269)

Na njezino vjenčanje s Branimirom došli su i njih dvoje zbog čega je Melita bila vidno potresena, a to mu je rekla okrivivši ga za svoju nesreću i izjavivši da ga prezire:

On je osjetio kako ga nešto vuče k Meliti, kako joj želi nešto kazati, pa što je dočeka! Siromah Alfred! Kako se je varao u misli da ga Melita prezire! Ona ga možda nije nikada žešće ljubila negoli u taj čas kad je izustila riječi: „Ja vas prezirem!“ – Lagala je! A istina je bila samo u tom da je ona u onaj čas neiskazano trpjela da on nije njezin vjerenik, već netko drugi za koga nije ništa osjećala. Njezine gorke riječi kojima je odbila Alfreda, ne bijahu ino nego žuč uvrijeđene njezine ljubavi (Tomić 1970: 327).

6.2. Melita i Branimir

Melita se zanimala za Branimira Rudnića. Raspitivala se o njemu. Na jednoj zabavi Melita uspjela je doći u njegovo društvo i bila je vrlo nervozna jer ga je namjeravala osvojiti. Udvarala mu se i to joj je uspjelo. Branimiru se ona odmah svidjela. Njezino siromaštvo nije mu smetalo i postao je njome opčinjen, a ona je bila i više nego zadovoljna postignutim. Pričala je s njim na francuskome jeziku, pravim pariškim žargonom, i njega je to osvojilo:

Melita ga je opčarala, nema sumnje, i on je sve večeri ostao neobično uzbuđen i rastresen. Njegove oči tražile su samo Melitu, a ona je to opazila, premda se nije ni za tren obazrela na stranu gdje je Branimir stajao (Tomić 1970: 267).

Znajući da je Branimir vrlo bogat i da bi joj život s njim bio bajka, Melita je svim silama željela udati se za njega. Grofica Alica pokušavala ih je spojiti, a kad je spoznala da Branimir uistinu vidi samo Melitu, bilo joj je iznimno drago:

Alica je to dobro primijetila i zadovoljno se smiješila da se njezina želja tako lijepo ispunjavati počima. Poznavajući Rudnića već nekoliko godina, ona se je čudila velikoj promjeni koja se je s njim dogodila. Prije bijaše nasprama svima gospođama jednako hladan, rezerviran, gotovo negalantan, a sada postao je ujedanput nasprama ovoj lijepoj djevojci mekan kao vosak i pun osjećaja koji mu je kipio u svakoj riječi i pogledu, postao slijep i zaluđen (Tomić 1970: 298).

Branimir je idealizirao Melitu. Od tolikog razmišljanja o njoj zapostavio je svoj posao i počeo je gubiti sebe: njezina osobnost kao žene bila je toliko jaka. Karizma i sposobnost manipuliranja muškarcima uspješno su doveli Melitu do toga da ju Branimir odluči zaprositi.

6.3. Melita i general Zelenkay

Zelenkaya je Melita poznavala od ranije. To je čovjek koji je bio spreman samo radi nje nje ostaviti ženu i sina kako bi ju oženio. U toliko je mjeri bio zaluđen njome da je doslovno iščekivao smrt vlastite žene kako bi s Melitom mogao imati ono što je propustio nekoliko godina prije:

Moja je supruga ozbiljno bolesna... njoj nema duga života – govorio je tišim

glasom general upirući pogled nekamo postrance kao da se boji sastati se s Melitinim očima oko kojih je stao titrati porugljiv smiješak kad je general spomenuo bolest svoje žene. (...) Liječnici vele da neće preživjeti jednu godinu dana. Sirota, žalim je, ali joj se pomoći ne može... Ona rapidno gine, a katastrofa mogla bi i prije nastati nego se misli. Poslije njezine smrti nema za nas nikakve zapreke da budemo svoji (Tomić 1970: 303).

Melita mu je govorila kako su najsretniji brakovi oni u kojima nema ljubavi na što se general zgrožavao, ali i dalje ju je jako poštovao.

Moj ideal je brak bez ljubavi, ali slobodan... Je li me razumiješ? (Tomić 1970: 243).

7. MELITINO LUDILO

7.1. Melitino stanje prije rođenja djeteta

Melita je Alici priznala da ne voli Branimira, suočavajući se sama sa sobom i sumnjajući u svoje vlastite tvrdnje da je brak bez ljubavi ideal kojemu treba težiti. Sada vidi da to ipak ne funkcionira kako je mislila i da zapravo nije znala o čemu govori:

Čuvši riječ *djece*, Melita se strese kao da joj se zgrozilo od nečega. Ona je već mjesec dana sumnjala da se osjeća majkom, a ta misao ispunjavaše je užasom i nekom odvratnošću. Ona da nosi pod srcem plod koji potječe od neljubljena muža! To bijaše za nju osjećaj od koga je trnula i strepila (Tomić 1970: 350).

Nije bila sretna u braku i to više nije mogla skrivati. Nije htjela provoditi vrijeme s Branimirom jer joj je to bilo dosadno i sve više se udaljavala od njega. On je zbog toga mnogo patio i sam se požalio prijatelju da je Melita postala hirovita i nesnosna, a kada je zatrudnjela njezino se stanje još više pogoršalo. Sve ju je činilo ljutitom i stalno se žalila kako je nesretna, a on je sve to morao slušati i gledati bez ikakvih pitanja i razgovora:

Postala je razdražljivom do skrajnosti. Najmanja stvar znala bi je razjariti do bjesnila. Služinčad je počela strepiti pred njom; a i sam Branimir bojao se izazvati njezinu jarost (Tomić 1970:354).

Njezino stanje bilo je sve gore i gore. Budući da je bila trudna, i to neželjeno, raspoloženja su joj varirala od trenutka do trenutka. Krivila je Branimira za svoje natečeno i, kako kaže, unakaženo lice. On u njezinoj prisutnosti nije smio govoriti, pitati nešto ili uopće postojati. Melita je izjavila kako ju njegov glas vrijeđa i kako ga ne želi slušati. Kada je Branimir odlučio pozvati doktora, on joj je postavio dijagnozu "mozgovna neurosis". Preporučio mu je da ode, objašnjavajući to činjenicom da ga Melita ne podnosi što je posljedica njezine bolesti, iako znamo da je razlog takvoga ponašanja skriven u Melitinoj hladnoći prema

Branimiru i želji za slobodom. Zbog toga su bili rastavljeni sve do Melitina poroda.

7.2. Nakon rođenja djeteta

Melita je rodila sina zbog čega je Branimir bio jako uzbuđen i sretan, ali i vrlo oprezan te bojažljiv kada se radi o Melitinim istupima. Kada je došao u Orlovac gdje je bila Melita, odmah je htio porazgovarati s Elom, a kada je vidio svoga sina, Branimir je bio presretan. Međutim, spominjanjem Melite, njegovo se raspoloženje promijenilo.

Vidite li ovu žilicu? To ima od matere! – reče. Neugodan izraz poput sumraka preleti preko lica Branimirova. – To je najgore što je mogao baštiniti od svoje majke... O, poznam ja dobro tu žilicu – reče on. Branimir je držao čedo na krilu i motrio ga sada bolno – sretnim osjećajem (Tomić 1970: 388).

Branimir je bio svjestan toga da Melita ne mari za dijete što ga je jako pogodilo i izazivalo je u njemu bolan osjećaj, pa je svaki slobodan trenutak poklanjao svome sinu. Čak ni tjedan dana nakon poroda, ona nije željela vidjeti svoje dijete. Ela joj je pokušavala dovesti ga pred oči, ali ona je bila vrlo arogantna, nezainteresirana i hladna. Ponašala se kao da joj se dijete gadi, pogotovo nakon što ga je vidjela, jer je u njemu vidjela Branimira. Nije ga htjela ni gledati, ni dodirnuti, ni poljubiti. To je majka, koja zbog krivoga odabira partnera, žrtvuje svoje dijete do te mjere da ga ne želi ni pogledati, a njezino ponašanje uopće ne odgovara uobičajenom majčinskom ponašanju, pogotovo nakon poroda. Jedan od ružnijih prizora odvio se kada je Melita pozvala Branimira u sobu. Tada saznajemo da se nisu vidjeli već pola godine. Njega su obuzele emocije i pustio je suze zajedno s Elom koja ih je promatrala, a Melita se tome izrugala, smijala i zapovjedila im da izađu iz sobe.

Slavomir i Alica upozorili su Melitu na njenu hladnoću i bahato ponašanje. Svjesni su da Branimir to ne zaslužuje i savjetovali su je da se promijeni i da ga počne cijeniti. Melita im odgovori:

Vama za volju pokušat ću dakle – pretvarati se. – Bolje i to nego biti bezobzirna i okrutna s mužem koji je vrijedan tvoje ljubavi i zahvalnosti. (Tomić 1970: 397)

Melita se tako pretvarala pokazujući lažni interes za muža i dijete, ponovno razmišljajući o Alfredu. Pitala se bi li ju on još uvijek htio iako ga je, zadnji puta kada su se vidjeli, teško uvrijedila. Odlučila ga je vratiti pod svaku cijenu, a njena misija vraćanja Alfreda podrazumijevala je, dakako, da se sprijatelji s Ljubicom:

U Melite bijaše neka čarobna sila ako je htjela koga privući k sebi. Trebala je samo pokazati ljubezno lice, ponuditi nekoliko srdačnih riječi, zatajiti na čas prirodenu si grdost – i pobjeda je bila gotova. Ona je umjela osvajati i vladati i svaki, bio muškarac ili ženska, scijenio se sretnim ako je znao da uživa Melitinu simpatiju (Tomić 1970: 409).

Kada su se ugledali prvi put nakon Melitinih zaruka, bili su oboje uzbuđeni, a Meliti je to pomoglo da shvati da ju Alfred i dalje voli. Unatoč tome što je barunica Andrina prozrela Melitine nakane i držala ih na distanci, oni su se ponovno našli nakon osam dana i odmah pali jedno drugome u naručje. Usred njihova zajedničkog uživanja, naišla je barunica, što je Melitu razljutilo, ali Ljubica o ovome ništa nije znala. Poslije je Melita otišla dalje putovati i redovito se dopisivala s Alfredom. Kada su se ponovno susreli, kod Ljubice je već postojala sumnja o njihovim zajedničkim aktivnostima, pa su morali biti vrlo oprezni. Na zajedničkoj večeri Alfred i Melita sa svojim supružnicima sjedili su vrlo blizu. Ljubica to nije zabrinjavalo, iako je trebalo, ali Branimir je primijetio da se nešto događa:

Iz njihovih riječi, pogleda i kretnja provirivala je neka intimnost koja je Branimiru padala u oči. Na Melitinu licu zamijetio je nedvojbeni izraz duševne razigranosti i uživanja, dok je ona mislila da se posve ozbiljno drži (Tomić 1970: 457).

Kad je Ela objasnila Branimiru da su Alfred i Melita prve ljubavi, sve mu je bilo jasno. Sve nedoumice tada su riješene i tada se prvi put Branimir suprotstavio Meliti. Rekao joj je da ne može nikuda bez njega i djeteta, ali čim je morao prvi puta oputovati, Melita i Alfred dogovorili su se da za ples u Rogatcu. Uživali su i spavali su u istoj sobi, a ujutro je Branimir pokucao na vrata njezine hotelske sobe na što mu je ona ljutito otvorila i rekla:

Gospodine, mi smo od ovoga časa rastavljeni... Vi nemate ovdje ništa tražiti. Adieu! (Tomić 1970: 469).

Melita je napokon bila rastavljena i slobodna. Baš onako kako je htjela. Oputovala je u Budimpeštu kod generala Zelenkaya i ponudila mu se za ženidbu. Opet se udala, a i u tada se nastavila javljati Alfredu, samo što ju je on odbio vrativši se svojoj ženi Ljubici. Melitu je to razbjesnilo i počela je voditi razuzdan život.

Zabave u njezinu stanu izvrgavale su se često u prave orgije koje su redovito do zore potrajale (Tomić 1970: 471).

Zelenkay se tome, naravno, protivio, ali ona mu se opirala govoreći da je to način na koji želi živjeti jer joj to tako odgovara. Na sve njegove primjedbe nije se obazirala, a zdravlje joj je bivalo sve gore i gore te je postajala sve razdražljivija dok na kraju nije potpuno sišla s uma.

Neprestana uzbuđenost, ljubovanja, sekt i orgijske, besnene noći bijahu uzrokom da je u ujedanput počela mahnutati. Nije preostalo ino nego je otpraviti u ludnicu. Psihijatri izjaviše da je njezino stanje neizlječivo (Tomić 1970: 472).

8. ZAKLJUČAK

Hrvatska za vrijeme realizma nije bila spremna na tako surov prikaz svoje realnosti kakav je bio karakterističan, recimo, za realizam francuskoga tipa pa su se zbog toga hrvatski realisti u svojim romanima morali djelomično vratiti elementima utilitarizma koji se uvode kao nasljeđe preporodnih aktivnosti. S time se pomirio i Šenoa, najoštrij zagovaratelj i pisac realističke književnosti, a njegove stope nastavio je Josip Eugen Tomić koji se proslavio svojim romanom *Melita*.

Analizom ovoga romana možemo zaključiti da prikaz lika Melite koja gubi razum suočavajući se s posljedicama svojih vlastitih izbora navodi čitatelje da Melitu shvate kao metonimiju društva onoga vremena, a njezino ludilo povežu sa situacijom koja je u to vrijeme vladala ovim područjem. Naime, u svijetu u kojemu je staleška podjela građana na slojeve već uvelike bila ugašena, Hrvatska je bila vrlo nestabilna. Plemići su još uvijek bili na vlasti, ali je njihovo bogatstvo sve više slabjelo, pa se glas običnih građana napokon počeo probijati. Bilo je vrijeme za promjene, a upravo to ističe Tomić povezujući dva svijeta: svijet unutar pojedinca i svijet koji ga okružuje. Djelo i završava u toj atmosferi kada Melita potpuno poludi, čime se ukazuje na slom feudalnih odnosa do kojega je u Hrvatskoj vrlo brzo došlo.

9. LITERATURA

1. KALOGJERA, Goran. (1898.) *Književnik u sjeni*. Rijeka: Naučna biblioteka.
2. MATANOVIĆ, Juliana. (1997.) *Prvo lice jednine*. Osijek: Matica hrvatska.
3. TOMIĆ, Josip Eugen. (1970.) *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Zora Matica hrvatska
4. ŠICEL, Miroslav. (1997.) *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
5. ŽIVANČEVIĆ Milorad i FRANGEŠ, Ivo. (1975.) *Ilirizam, realizam. Povijest hrvatske književnosti*. 4. Zagreb: Liber Mladost

INTERNETSKI IZVORI:

1. VLAŠIĆ, Vesna (2018.): *Josip Eugen Tomić i varijacije pučkoga*, str 58-74. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/200209>, posjećeno 28. rujna 2019. godine
2. ŠICEL, Miroslav (2000.): Polemike o realizmu i naturalizmu u hrvatskoj književnosti, str 5-17. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/73981>, posjećeno 28. rujna 2019. godine

10. SAŽETAK

U ovome radu bavili smo se analizom tematsko-idejnih svjetova Melite, najznačajnijim realističkim društvenim romanom Josipa Eugena Tomića. Djelo je kojim proučava suvremene probleme praćene onog perioda. Problemi su u djelu prikazani kroz odlike glavnoga lika, njegovom unutarnjom i vanjskom svakodnevnicom. Možemo zaključiti kako je uspio u realizaciji svog nauma. Dočaravanjem odnosa u djelu dobivamo jasnu sliku tadašnjeg socijalno političkog sustava.

11. ABSTRACT

In this literary work, we have analyzed the thematic-ideological worlds of Melita, the most significant realistic social novel by Josip Eugen Tomić. It is a work that studies the contemporary problems of that period. The problems in the work are presented through the qualities of the main character, his inner and outer everyday life. We can conclude that he succeeded in realizing his plan. By depicting the relationships in the work, we get a clear picture of the back then social and political system.